

history of arts and crafts, embroidery, ethnography, etc. is needed. It is not enough just to perform embroidered products well and carefully but also to know the content which performed work has.

Key words: *semantics, Ukrainian folk embroidery, ornament, decoration clothing.*

УДК 373.5.016:91]:37.091.64

Кобернік С. Г.

СУЧАСНИЙ ПІДРУЧНИК З ГЕОГРАФІЇ ДЛЯ 6 КЛАСУ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТА ЙОГО ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ

У статті проаналізовано зміни у вивченні географії в 6 класі згідно оновленої навчальної програми та визначено дидактичні можливості підручника з географії як головного засобу навчання в реалізації мети і завдань початкового курсу географічної освіти. Запропоновано авторську модель сучасного підручника з географії для 6 класу з аналізом його головних рубрик та матеріалів. Визначено основні прийоми щодо використання методичного апарату й ілюстративного матеріалу підручника. Надано відповідні методичні рекомендації для застосування матеріалів підручника у навчальному процесі. Схарактеризовано складові навчально-методичного комплексу розробленого за ідеями автора до нового підручника з географії.

Ключові слова: *підручник з географії, авторська модель підручника, дидактичні можливості підручника, рубрики підручника, ілюстративний матеріал підручника, методичний апарат підручника, учні 6 класу, загальноосвітня школа.*

У зв'язку із затвердженням у 2011 році нового Державного стандарту базової середньої освіти [1] і поступовим упровадженням нових навчальних програм з географії для 6-9 класів основної школи [14] актуальною на сьогодні є проблема оновлення та вдосконалення змістового наповнення й оформлення сучасного підручника з географії для 6 класу з метою найповнішої реалізації дидактичних функцій головного засобу навчання для учнів.

За останній період розвитку шкільної географічної освіти підручники з географії істотно змінилися. Цьому сприяло широке обговорення науковцями, методистами та вчителями проблеми розробки підручника нового покоління на наукових конференціях, географічних форумах, методичних семінарах, круглих столах. Позитивний вплив на покращення змісту і структури підручників з географії має Всеукраїнський конкурс рукописів підручників, який регулярно проводиться МОН України [15]. За його результатами у загальноосвітні навчальні заклади надходять нові підручники, що пройшли конкурсний відбір й комплексну науково-методичну та психолого-педагогічну експертизи.

На основі наукових і методичних узагальнень вітчизняного й світового досвіду створення підручників з географії для загальноосвітньої школи та власних ідей щодо змісту і структури підручника [2; 3; 4; 7; 9; 10; 13] нами розроблено концепцію сучасного підручника з географії для основної школи, яка містить: чітко визначену методологічну основу; описову характеристику авторської моделі підручника; акцентує увагу на дидактичні можливості підручника як основного засобу навчання для школярів та визначає напрями щодо ефективної організації навчального процесу для роботи вчителя; перелік необхідних складових навчального комплексу до підручника для кращої реалізації завдань географічної освіти. У концепції зазначено, що підручник є своєрідним нормативним документом, в якому реалізується соціальне замовлення суспільства на конкретний період розвитку шкільної географічної освіти. Підручник є головним засобом навчання учня й найважливішим елементом навчально-методичного комплексу, що забезпечує вивчення курсів географії. Саме через нього знаходять відображення цілі й завдання навчальної програми та реалізується її зміст. Водночас сучасний підручник географії являє собою своєрідний дидактичний комплекс, який є самодостатньою системою або універсальним засобом навчання [12, с. 193].

Метою нашого дослідження є теоретичне обґрунтування та створення сучасного підручника з географії для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів з урахуванням тенденцій розвитку шкільної географічної освіти та оновленого змісту навчальної програми. Для реалізації вказаної мети передбачено такі основні завдання:

– розробити модель підручника з географії для 6 класу з урахуванням змін у новій навчальній програмі, сучасних психолого-педагогічних вимог до нового покоління підручників й дидактичних принципів авторської концепції підручника для основної школи;

– обґрунтувати та здійснити змістове наповнення основних і додаткових рубрик підручника згідно авторської моделі;

– забезпечити оптимальне співвідношення текстового й позатекстового компонентів підручника, розширити його методичний апарат та осучаснити ілюстративний матеріал і засоби унаочнення підручника;

– схарактеризувати дидактичні можливості підручника як основного засобу навчання для реалізації завдань географічної освіти у 6 класі;

– створити до підручника комплект навчально-методичних посібників для ефективної організації навчальної діяльності учнів на уроках географії.

У новій редакції програма з географії для 6 класу зазнала певних змін, які, на відміну від інших географічних курсів, не є глобальними й масштабними. Зокрема, зроблено акцент на поглиблення практичної спрямованості географічних знань, умінь і навичок, що здобувають школярі. Унаслідок цього відбулось певне розвантаження теоретичного

навчального матеріалу з географії у 6 класі, уточнено і конкретизовано переліки об'єктів необхідної для запам'ятовування учнями географічної номенклатури, оновлено практичні роботи, запропоновано завдання для проведення досліджень, значно вдосконалено й розширено рубрику "навчальні досягнення учня" [14, с. 9-17]. Всі ці зміни мають бути обов'язково враховані у змісті нового підручника географії.

Слід зазначити, що загальна географія є першим курсом у системі шкільної географічної освіти, у процесі вивчення якого в учнів формуються уявлення про Землю як природний комплекс, про особливості земних оболонок та їх взаємозв'язки. Крім того, початковий курс географії містить відомості про географічні відкриття, подорожі та дослідження, особливості зображення земної поверхні на глобусі й карті, про кількість і розміщення населення земної кулі, людські раси, положення України та окремих держав на політичній карті світу. Отже, саме у 6 класі розпочинається формування загальної географічної культури школяра й поступове навчання картографічній мові. Учні оволодівають основними географічними уявленнями та поняттями, набувають певних умінь у роботі з різними джерелами географічної інформації.

Для досягнення вказаних цілей географічної освіти у 6 класі вчителю необхідно розв'язувати такі головні навчально-методичні завдання, на реалізацію яких має бути в першу чергу зорієнтованим підручник географії: розвивати пізнавальний інтерес учнів до об'єктів і процесів навколишнього світу; навчити встановлювати зв'язки й залежності в системі географічних знань і на цій основі формувати навчально-пізнавальну, інформаційну, картографічну та комунікативну компетенції; залучати учнів до практичної діяльності щодо застосування отриманих географічних знань і вмінь у повсякденному житті.

Згідно програми у 6 класі передбачено 9 практичних робіт, які виконуються з метою закріпити або перевірити засвоєння навчального матеріалу й рівня сформованості практичних умінь і навичок. Крім того, до окремих тем пропонуються теми досліджень, які рекомендується виконувати шляхом створення презентацій, творів (есе), розробки міні-проектів. Дослідження передбачають самостійну або з допомогою дорослих роботу учнів у позаурочний час, щоб виробити особистий досвід дослідницької діяльності в процесі розв'язування пізнавальних завдань. Передбачені у програмі 6 класу дослідницькі завдання враховують роботу школярів переважно з краєзнавчими матеріалами й зорієнтовані на описові характеристики об'єктів, процесів і явищ своєї місцевості.

Звичайно, що автори нових підручників з географії для 6 класу в його змісті мають акцентувати увагу учнів на проведення програмних практичних робіт, здійснення досліджень, розробку творчих проектів й роботу з відповідними краєзнавчими матеріалами. Це забезпечується шляхом створення в підручнику спеціальних рубрик та включення

проблемно-пошукових й творчих завдань в його методичний апарат.

Авторська модель підручника з географії для 6 класу передбачає подання матеріалів кожного розділу або великої за обсягом теми за такою загальною схемою: мотиваційний блок, основний зміст, ілюстративний матеріал, додаткові рубрики, методичний блок, додатки [5]. Слід відзначити, що авторська модель підручника враховує принцип наступності на перспективу вивчення географії у 7-9 класах, адже надалі продовжується запропонована схема подання навчального матеріалу, до якої учні вже звикли у 6 класі.

За програмою на вивчення географія у 6 класі відведено 70 годин. Розроблений нами підручник містить 58 параграфів, що створює для вчителя певний резерв годин і надає можливість використовувати на уроках цікаві для учнів інтерактивні методи та форми навчання, серед яких рольові й ділові ігри, географічні вікторини, навчальні конференції, практикуми, семінари, а також дозволяє педагогу повноцінно планувати і проводити на окремих уроках підсумкове тематичне оцінювання навчальних досягнень школярів.

Урахування вікових особливостей учнів забезпечується відповідним стилем викладу текстових матеріалів підручника. Зміст параграфів подається у доступній для сприйняття учнями формі, з елементами проблемності й, водночас, відповідає принципам науковості та системності. Щоб не відволікати увагу учнів від основного тексту параграфів, який спрямований на засвоєння обов'язкового програмного матеріалу, наявні у підручнику додаткові рубрики, що найчастіше містять корисний і цікавий але позапрограмний матеріал, розміщено наприкінці вивчення окремих тем або розділів.

Створений за авторськими ідеями підручник географії для 6 класу має стати учням надійним провідником у загадковий світ географії. Кожний розділ або велика тема складаються з певної кількості параграфів, які поділені на окремі пункти, що висвітлюють конкретне питання. У багатьох параграфах уміщено запитання та завдання з курсу природознавства або з уже вивчених тем, які необхідно виконати, щоб глибше зрозуміти матеріал, що вивчається. У тексті виділені відповідним шрифтом та фоном визначення нових понять і назви географічних об'єктів, які учням пропонується відшукати на географічних картах шкільного атласу для кращого запам'ятовування їх розташування на нашій планеті.

Вивчення кожного розділу або великої теми розпочинається з його *анонсування*, яке включає в себе тематично відповідні ілюстрації, інформацію про основні здобутки школяра у процесі вивчення нового матеріалу та захоплюючий опис-уведення в тему з виокремленням існуючих проблем.

До кожного параграфа в рубриці *“Коротко про головне”* передбачені стислі висновки, які узагальнюють та систематизують найважливіші

положення з теми. Щоб перевірити, наскільки глибоко учні засвоїли матеріал після кожного параграфа в рубриці *“Перевір себе”* пропонуються запитання й завдання різних рівнів: деякі із них вимагають лише відтворення прочитаної інформації, інші, що позначені зірочкою – її творчого осмислення завдяки самостійним роздумам та пошуковим діям.

У підручнику окремою рубрикою подано необхідний матеріал для якісного виконання *практичних робіт та практичних завдань*, що спонукають учнів закріпити здобуті теоретичні знання та застосувати їх на практиці. Серед них – роботи на контурних картах, з атласом, спостереження за природними явищами та об’єктами, розв’язування географічних задач. У рубриці *“Проводимо дослідження”* пропонуються завдання для здійснення самостійних спостережень і дій, спрямовані на розвиток у школярів дослідних навичок. Для того, щоб спонукати учнів до аналізу географічних процесів і явищ на території своєї місцевості майже у кожній темі вміщено рубрику *“Проект для краєзнавця”*.

Для кмітливих учнів у підручнику запропонована сторінка *“Для допитливих”*, де наведено таємничі, загадкові й незвичайні факти про природу або життя людей. У рубриці *“Підготуйте короткі повідомлення”* учням подано орієнтовні теми для самостійного складання повідомлень та доповідей з актуальних і цікавих питань. Для поглиблення та розширення відповідних географічних знань наприкінці кожного розділу в рубриці *“Дізнаємося більше”* наведено перелік додаткових друкованих та електронних джерел інформації.

Після вивчення кожного розділу або великої теми вміщено рубрику *“Оцінюємо власні здобутки”* із завданнями і запитаннями для тематичного оцінювання навчальних досягнень школярів. Вони мають певні рівні: перший рівень подано у вигляді різних видів тестових завдань; мета другого рівня – перевірити засвоєння визначень основних географічних понять; третій рівень спрямований на вироблення в учнів вмінь порівнювати й аналізувати географічні об’єкти і явища.

Наприкінці підручника вміщено *“Короткий словник термінів і понять”*, у якому за відповідними темами розшифровуються наведені в тексті основні географічні терміни. Підручник включає також *додатки*, серед яких алфавітний покажчик географічних назв, таблиці зі статистичними даними, загальний перелік додаткових джерел інформації.

Основними критеріями для відбору засобів унаочнення підручника виступали: тематична відповідність, доцільність, різноманітність, якість, дієвість, доступність сприйняття. Ілюстративний матеріал підручника представлено високоякісними слайдами, малюнками, картами, картосхемами, таблицями, схемами, графіками, діаграмами тощо. До більшості ілюстрацій у підручнику передбачені проблемно-пошукові й творчі завдання, що спонукає школярів до постійної самостійної діяльності та продуктивного аналізу запропонованих ілюстрацій, регулярного

звернення до тематичних карт атласу, формує вміння встановлювати існуючі взаємозв'язки та залежності під час аналізу схем, таблиць, картосхем.

Фотоматеріали містять зображення географічних об'єктів процесів і явищ, приладів, природних комплексів, представників органічного світу, соціально-культурних об'єктів. Найважливіші для даного курсу тематичні карти світу представлено на форзацах та у розділах підручника.

У змісті параграфів підручника використано авторські структурні схеми, схематичні малюнки та картосхеми. Ми керувалися тим, що схематична наочність має багато переваг, зокрема: фіксація лише найважливіших загальних положень, які входять у зміст основних географічних теорій і понять; узагальнення та систематизація частини текстового матеріалу та концентрація уваги на головному; розвиток теоретичного рівня мислення, що потребує проведення спеціальних розумових операцій і дій. У вигляді таблиць узагальнюються матеріали з окремих питань, подаються характеристики географічних процесів і явищ, переліки об'єктів географічної номенклатури. Наведені у змісті підручника секторні діаграми і графіки не дублюють матеріал існуючих атласів.

Для школяра сучасний підручник з географії є не лише основним джерелом теоретичних знань, а й має спонукати до активних практичних дій. Тому методичний апарат та додаткові рубрики підручника мають забезпечити розвиток в учня навичок самостійної навчальної діяльності, зокрема: у роботі з додатковими інформаційними джерелами, під час розв'язування проблемно-пошукових завдань, здійснення відповідних спостережень і досліджень. Система запитань і завдань для учнів у підручнику використовується комплексно: на початку параграфів, в основному тексті, після параграфів й у вигляді окремих рубрик.

Спробуємо визначити основні дидактичні можливості сучасного підручника з географії для реалізації завдань географічної освіти у 6 класі. Учитель виступає у ролі своєрідного посередника між підручником та учнем. Підручник має бути опорою вчителя у розробці всіх складових навчально-виховного процесу на різних його етапах. Педагогу необхідно враховувати, що учень має обов'язково навчитися правильно працювати з підручником самостійно. Вчителю слід заздалегідь опрацювати підручник з метою ефективно організувати навчальний процес на уроці та спрямувати самостійну діяльність школярів з матеріалами підручника у процесі домашньої підготовки.

Досвідчений педагог завдяки оптимального використання дидактичних можливостей сучасного підручника у різних навчальних ситуаціях може суттєво підвищити ефективність та результативність навчання на уроках географії. Адже підручник виступає основою для розробки не лише змісту уроку та реалізації навчальних завдань, але й методики його проведення. Грамотний методичний аналіз матеріалів підручника дозволить учителю:

зробити акценти під час вивчення нового матеріалу на пояснення найскладніших для сприйняття географічних процесів і явищ та виявити існуючі причинно-наслідкові зв'язки й залежності; передбачити створення проблемних ситуацій і можливі варіанти організації самостійної роботи школярів з різними елементами підручника; згрупувати для оптимального використання матеріали з наявних у підручнику рубрик; розширити спектр наведених у підручнику фактів і прикладів, запланувати використання додаткових засобів унаочнення (стінних карт, таблиць, картин, натуральних об'єктів, схематичних зображень, мультимедійної презентації тощо) для кращого розуміння учнями змісту питань, що розглядаються на уроці.

Особливої уваги заслуговує аналіз засобів унаочнення сучасного підручника. Основним освітнім та розвивальним значенням наочності є слугування джерелом вивчення нових знань, засобом конкретизації тексту підручника, закріплення та застосування набутих знань. У підручнику до більшості наявних ілюстрацій (схематичних малюнків, схем, картосхем, таблиць, діаграм) передбачені запитання і завдання, які необхідно аналізувати на уроці з урахуванням пізнавальних можливостей учнів.

Додаткові матеріали підручника, що не знайшли свого відображення під час висвітлення теми бажано використовувати на закріплення. При цьому винятково важливу функцію виконують висновки та узагальнення, які виокремлюють найважливіші теоретичні положення. Вагомим є принцип необхідної самодостатності матеріалів сучасного підручника для забезпечення ефективного й свідомого засвоєння програмного матеріалу та формування відповідних практичних умінь і навичок.

Для раціонального використання підручника на уроці вчителю необхідно заздалегідь здійснити наукову і методичну інтерпретацію його матеріалів. За таких умов педагог, як посередник між підручником та учнем, може повноцінно використати закладені в сучасному підручнику можливості з безпосереднім плануванням раціонального залучення навчальних елементів підручника на різних етапах уроку. Звичайно, що творчо працюючий педагог постійно переглядає можливі варіанти для вдосконалення роботи учнів з матеріалами підручника на уроках географії. Це сприяє оптимальному використанню його змістових компонентів і урізноманітнює навчальну діяльність.

Підручник з географії виступає головною складовою навчального комплексу, до якого мають також увійти відповідні навчальні й методичні посібники практичного спрямування, що допоможуть вчителю ефективно організувати навчальну діяльність школярів. У зв'язку з цим, до підручника географії 6 класу за авторськими ідеями нами розроблено навчальні посібники, а саме: практикум (для виконання програмних практичних робіт і здійснення досліджень); зошит для самостійної роботи та поточного контролю; зошит для підсумкових контрольних робіт; посібник "Географія в опорних схемах та схематичних малюнках"; довідник з географії з

тестовими завданнями; мультимедійні презентації до проведення уроків [6; 8; 11].

Кожний з елементів навчального комплексу має свої змістові й методичні особливості та специфічні ознаки. Вчитель географії залежно від матеріально-технічної бази загальноосвітньої школи, власної методичної системи роботи і рівня підготовки учнів класу визначає, які складові комплексу необхідно використовувати для забезпечення оптимальної організації навчання.

За результатами дослідження проблеми створення сучасного підручника з географії для 6 класу загальноосвітньої школи зроблено такі висновки:

1. Сучасний підручник географії для 6 класу має максимально ефективно забезпечити реалізацію змісту оновленої навчальної програми, відповідати існуючим психолого-педагогічним вимогам, спонукати школярів до самостійних пошукових дій, виконання практичних робіт і досліджень.

2. Зміст параграфів і додаткових рубрик підручника має задовольняти потреби учня і вчителя у формуванні необхідних складових географічної компетентності й викликати інтерес до вивчення географії як шкільного предмету.

3. Потребує постійного вдосконалення методичний апарат підручника з географії для 6 класу. Наявна у підручнику система запитань і завдань має бути багатоаспектною, різноманітною, враховувати внутрішньо предметні й міжпредметні зв'язки, містити завдання проблемного характеру для розвитку творчих здібностей учнів.

4. Засоби унаочнення підручника мають відповідати таким критеріям, як: різноманітність, оригінальність, тематична відповідність й доцільність, дієвість. Серед ілюстративного матеріалу підручника географії належне місце слід надати схематичним та графічним засобам – структурним схемам, схематичним малюнкам, картосхемам, графічним, діаграмам, які мають багато переваг для узагальнення та систематизації знань школярів у порівнянні з реальними, зображеннями географічних об'єктів і явищ.

5. Матеріали додаткових рубрик, завдання для здійснення учнями спостережень й досліджень, розробки творчих робіт і проєктів мають бути розміщені після параграфів або наприкінці тем та розділів, щоб не відволікати увагу школярів від основного змісту параграфів підручника, що спрямований на засвоєння матеріалу чинної програми з географії.

6. Для ефективно організації навчального процесу до підручника географії за авторськими ідеями розроблено сучасний супровід у вигляді навчально-методичного комплексу, до якого увійшли: і практикум зошит для самостійної роботи та поточного контролю, завдання для підсумкових контрольних робіт, методичні посібники та довідники.

Використана література :

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Урядовий кур'єр. – 2012. – № 19. – С. 9-16.
2. *Кобернік С. Г.* Географія материків і океанів : підручник для 7 кл. загальноосвіт. Навч. закл. / С. Г. Кобернік, О. Я. Скуратович. – К. : Навчальна книга, 2002. – 319 с.
3. *Кобернік С. Г.* Географія материків і океанів : підручник для 7 кл. загальноосвіт. Навч. закл. / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко. – К. : Навчальна книга, 2007. – 272 с.
4. *Кобернік С. Г., Коваленко Р. Р.* Географія : підручн. Для 10 кл. загальноосвіт. Навч. закл. / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко. – Х. : Оберіг, 2012. – 304 с.
5. *Кобернік С. Г.* Географія: підручник для 6 кл. загальноосвіт. Навч. закл. / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2014. – 260 с.
6. *Кобернік С. Г.* Географія в опорних схемах та схематичних малюнках. 6 клас: Навчальний посібник / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко. – Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин, 2014. – 44 с.
7. *Кобернік С.* Дидактичні можливості підручника географії (на прикладі вивчення курсу “Географія материків і океанів”) / С. Кобернік // Географія та основи економіки в школі. – 2006. – № 1. – С. 10-12.
8. *Кобернік С. Г.* Довідник з географії з тестовими завданнями / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко / за ред. С. Г. Коберніка. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О. В., 2014. – 644 с.
9. *Кобернік С. Г.* Загальна географія : підруч. Для 6 кл. загальноосвіт. Навч. закл. / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко. – К. : Ін-т сучасн. Підруч., 2010. – 256 с.
10. *Кобернік С. Г.* Науково-методичні засади географічної освіти в основній школі : монографія / С. Г. Кобернік. – К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – 346 с.
11. *Кобернік С. Г.* Практикум з курсу “Загальна географія” з додатками: зошитом для самостійної роботи, підсумковими контрольними роботами. 6 клас / С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О. В., 2014. – 52 с.; 24 с; 68 с.
12. *Кобернік С. Г.* Проблема розробки концепції сучасного підручника з географії для основної школи / С. Г. Кобернік // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Випуск 37: збірник наукових праць / за наук. ред. О. В. Биковської, Л. Л. Макаренка. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – С. 193-201.
13. *Кобернік С.* Сучасний підручник з географії та проблеми його вдосконалення / С. Кобернік // Географія та основи економіки в шк. – 2003. – № 5. – С. 11-14.
14. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Географія. 6-9 класи. – К. : Видавничий дім “Освіта”, 2013. – 64 с.
15. Положення про Всеукраїнський конкур рукописів підручників для учнів 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.mon.gov.ua>> – Загол. 3 екрану. – Мова укр.

References :

1. Derzhavnyi standart bazovoi i povnoi zahalnoi serednoi osvity // Uriadovyi kurier. – 2012. – № 19. – С. 9-16.
2. *Kobernik S. H.* Neohrafiia materykiv i okeaniv : pidruchnyk dlia 7 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. / S. H. Kobernik, O. Ya. Skuratovych. – K. : Navchalna knyha, 2002. – 319 s.
3. *Kobernik S. H.* Neohrafiia materykiv i okeaniv : pidruchnyk dlia 7 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. / S. H. Kobernik, R. R. Kovalenko. – K. : Navchalna knyha, 2007. – 272 s.
4. *Kobernik S. H., Kovalenko R. R.* Neohrafiia : pidruchn. Dlia 10 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. / S. H. Kobernik, R. R. Kovalenko. – Kh. : Oberih, 2012. – 304 s.
5. *Kobernik S. H.* Neohrafiia: pidruchnyk dlia 6 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. / S. H. Kobernik, R. R. Kovalenko. – Kamianets-Podilskyi : Abetka, 2014. – 260 s.
6. *Kobernik S. H.* Neohrafiia v opornykh skhemakh ta skhematychnykh maliunkakh. 6 klas : Navchalnyi posibnyk / S. H. Kobernik, R. R. Kovalenko. – Kamianets-Podilskyi : FOP Sysyn, 2014. – 44 s.

7. Kobernik S. Dydaktychni mozhyvosti pidruchnyka heohrafii (na prykladi vyvchennia kursu "Heohrafiia materykiv i okeaniv") / S. Kobernik // Heohrafiia ta osnovy ekonomiky v shkoli. – 2006. – № 1. – S. 10-12.
8. Kobernik S. H. Dovidnyk z heohrafii z testovymy zavdanniamy / S. H. Kobernik, R. R. Kovalenko / za red. S. H. Kobernika. – Kamianets-Podilskyi: FOP Sysyn O. V., 2014. – 644 s.
9. Kobernik S. H. Zahalna heohrafiia : pidruch. Dlia 6 kl. Zahalnoosvit. Navch. Zakl. / S. H. Kobernik, R. R. Kovalenko. – K. : In-t suchasn. Pidruch., 2010. – 256 s.
10. Kobernik S. H. Naukovo-metodychni zasady heohrafichnoi osvity v osnovnii shkoli : monohrafiia / S. H. Kobernik. – K. : NPU imeni M. P. Drahomanova, 2012. – 346 s.
11. Kobernik S. H. Praktykum z kursu "Zahalna heohrafiia" z dodatkamy: zoshytom dlia samostiinoi roboty, pidsumkovymy kontrolnymy robotamy. 6 klas / S. H. Kobernik, R. R. Kovalenko. – Kamianets-Podilskyi: FOP Sysyn O. V., 2014. – 52 s.; 24 s; 68 s.
12. Kobernik S. H. Problema rozrobky kontseptsii suchasnogo pidruchnyka z heohrafii dlia osnovnoi shkoly / S. H. Kobernik // Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriia № 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy. – Vypusk 37: zbirnyk naukovykh prats / za nauk. red. O. V. Bykovskoi, L. L. Makarenko. – K. : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2012. – S. 193-201.
13. Kobernik S. Suchasnyi pidruchnyk z heohrafii ta problemy yoho vdoskonalennia / S. Kobernik // Heohrafiia ta osnovy ekonomiky v shk. – 2003. – № 5. – S. 11-14.
14. Navchalni prohramy dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv: Heohrafiia. 6-9 klasy. – K. : Vydavnychiy dim "Osvita", 2013. – 64 s.
15. Polozhennia pro Vseukrainskyi konkur rukopysiv pidruchnykiv dlia uchniv 5-9 klasiv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <<http://www.mon.gov.ua>> – Zahol. Z ekranu. – Mova ukr.

КОБЕРНИК С. Г. Современный учебник географии для 6 класса общеобразовательных учебных заведений и его дидактические возможности.

В статье проанализированы изменения в изучении географии в 6 классе согласно содержанию новой учебной программы и определены дидактические функции учебника по географии как основного средства обучения для реализации целей и заданий начального курса географического образования. Предложена авторская модель современного учебника географии для 6 класса с анализом его основных рубрик и материалов. Указаны основные приемы для использования методического аппарата и иллюстрационного материала учебника. Поданы соответствующие методические рекомендации по применению материалов учебника в процессе обучения. Охарактеризованы составляющие учебно-методического комплекта разработанного по авторским идеям к новому учебнику географии.

Ключевые слова: учебник по географии, авторская модель учебника, дидактические возможности учебника, рубрики учебника, иллюстрационный материал учебника, методический аппарат учебника, ученики 6 класса, общеобразовательная школа.

КОБЕРНИК S. G. Modern geography textbook for 6th grade of secondary schools and its didactic opportunities.

The paper analyzes the changes in the study of geography in the 6th grade according to the content of the new curriculum and didactic functions of the geography textbook are defined as the main means of learning in the realization of objectives and tasks of the initial course of geography education. The author's model of modern geography textbook for 6th grade with an analysis of its main categories and materials are offered. The basic techniques for use of the methodological apparatus and illustrative material of the textbook are shown. Appropriate guidelines for the use of the textbook material in the learning process are given. The components of the teaching complex developed according to the authors ideas of geography textbooks are characterized.

Keywords: textbook on geography, authors textbook model, didactic opportunities of the textbook, categories textbook, illustrative textbook material, methodological apparatus of the textbook, pupils of 6th grade, comprehensive school.